тывать: воспитательный потенциал обучения настолько велик, что с ним в условиях высшей школы не может соперничать никакое иное средство воспитания.

КУЛЬТУРНАЯ ПАМЯЦЬ ЯК ЗАЛОГ ДУХОЎНАГА ВЫХАВАННЯ МОЛАДЗІ (НА ПРЫКЛАДЗЕ АРХЕТЫПА СОНЦА)

І.М.Малашук
Беларускі дзяржаўны эканамічны універсітэт, Бабруйскі філіял

Як паказвае міравы і айчынны вопыт, канкурэнтаздольнасць сучаснага спецыяліста залежыць не толькі ад валодання будучай спецыяльнасцю, а таксама залежыць ад яго культуры, духоўнага патэнцыялу і маральных арыентацый. Нішто так не ўплывае на фарміраванне асобы, яе духоўнае жыццё, як веданне культурнай спадчыны, народных звычаяў і абрадаў. Таму пры выкладанні культуралогіі, эстэтыкі даволі апраўданым з'яўляецца выкарыстанне лепшых духоўных здабыткаў нашага народа, нябесных і хтанічных архетыпаў. Менавіта ў іх адбілася духоўная практыка асэнсавання свету, прыроды і чалавека. Патрэбна адзначыць, што на генетычным узроўні існуе нябачная сувязь кожнага чалавека з першапродкамі, таму студэнты заўсёды з цікавасцю ставяцца да вывучэння тэм, звязаных са старажытнай культурай Беларусі і культурай роднага краю ўвогуле.

Адным з самых старажытных язычніцкіх культаў з'яўляецца салярны культ. Сонца было галоўным богам язычнікаў, яно лічылася пачаткам жыцця. Характэрнай асаблівасцю беларускіх народных вераванняў і абрадаў было своеасаблівае перапляценне хрысціянскай рэлігіі з больш старажытнымі аграрна-бытавымі вераваннямі ўсходніх славян. Асноўныя абрады беларусаў грунтаваліся вакол тых раней язычніцкіх свят, якія былі звязаны з важнейшымі гаспадарчымі цыкламі года.

Асаблівасці гаспадарчай дзейнасці прадвызначылі асновы фарміравання народнага светапогляду, у цэнтры якога была гарманічная ўзаемасувязь рэалій зямнога існавання з прыродна-касмічнымі працэсамі. Адносіны паміж Чалавекам, Прыродай і Космасам мелі і цяпер маюць усебаковы характар. "Чалавек з'явіўся на гэты свет, сфарміраваўся як найвышэйшая арганізаванасць, цвёрда стаў на ногі і шырока расправіў плечы менавіта ва ўлонні Маці-Прыроды, таму ён ніколі не спрабаваў вылучыць сябе, узвысіцца над светам жывёл і птушак, расліннасці і дрэў". З асаблівай павагай чалавек ставіўся да Сонца: яно давала жыццё ўсяму жывому на Зямлі.

Для вывучэння ранніх уяўленняў адносна ўтварэння і існавання Сусвету проста неабходна глыбіннае вывучэнне фальклору. Таму студэнты, дзеля таго каб спазнаць таямніцы старажытнага светасузірання, растлумачыць міфалагічную сімволіку, уявіць сабе ўзровень духоўнага развіцця першапродкаў, з павагай ставяцца да вывучэння вуснапаэтычных твораў як невычарпальнай крыніцы навуковага матэрыялу. Да ліку гэтых крыніц, асабліва каштоўных для навукі, адносяцца і многія звычаі, абрады і рытуалы, якія адлюстроўвалі ранейшыя касмалагічныя ўяўленні. "Пранікненне сонечнага культа ў светасузіранне народа станавілася тым глыбей, чым болей народ асвойваўся з мірнымі земляробчымі заняткамі і залежаў ад іх, а не ад вайны і рабаванняў". Салярны культ у найбольшай ступені знайшоў сваё адлюстраванне ў каляндарна-абрадавай паэзіі. Таму асаблівую зацікаўленасць выклікаюць Каляды і Купалле, якія звязаны з верхнім і ніжнім становішчам Сонца ў ходзе гадавога кругавароту. Студэнты імкнуцца пранікнуць у таямніцы традыцыйнага этнічнага светасузірання і ўслед за Сонцам раскрыць характар узаемаадносін паміж чалавекам-земляробам і наваколлем.

Несумненна, што ў фальклорным сінкрэтызме далёкага мінулага міфалагічныя ўяўленні адлюстроўвалі практычныя патрэбы чалавека, перш за ўсё гаспадарчыя, таму што ва ўлонні Прыроды-Маці ён павінен быў клапаціцца аб хлебе надзённым, аб самаахове, што было магчыма толькі ва ўмовах гарманічнага існавання ў наваколлі.

З усходам сонца заўсёды пачынаўся працоўны дзень селяніна:

Дабранач табе, шырокае поле,
Жыта ядраное.
На здароўе, жнеі маладыя,
Сярпы залатыя.
Прыходзьце заўтра раненька,
На ўсход сонейка....

Тая акалічнасць, што людзі працавалі да заходу сонца, таксама адзначаецца ў фальклоры: «Закаціся, жаркае сонейка, За шэры бор, А мы пойдзем вячэраці У багаты двор».

Нельга не пагадзіцца з А. Сержпутоўскім: “Сонейка ніколі не злуе, яно заўсёды ласкава пазірае ды хукае на ўсіх, як матка на сваіх дзетак”. Сонечнае цяпло і святло заўсёды ўяўлялі сабой каштоўнасць для земляроба: ад добрага надвор'я залежаў плён сялянскай працы. Жніўныя песні непасрэдна перадаюць атмасферу самай гарачай пары года ў жыцці сялянскай сям'і. Некаторыя з іх ўзніклі як закляцце для павелічэння ўраджаю. Напрыклад, песня "Радзі, сонца, жыта і пшаніцу". У яе тэксце чуваць маленне, звернутае, адпаведна язычніцкім вераванням, да найвялікшага, міласэрнейшага дараўніка цяпла - сонца, якое чалавек на пачатку цывілізацыі невыпадкова абагаўляў.

Земляробы імкнуліся ўміласцівіць сонца дзеля таго, каб яно засцерагала іх ўраджай і жывёлу, а значыць і жыццё. Адсюль і абагаўленне сонца, думка аб яго дабрыні і жыватворнасці. Аднак незаўсёды сонца прыносіць карысць, аб гэтым значна радзей гаворыцца ў вуснапаэтычнай творчасці: “А жаркае ж то сонца бярозу ўсушыла”; “Вецер коску развеець, слонца ліца загрэець”.

Сонца ў старажытнасці дапамагала чалавеку ва ўсіх справах, абараняла яго ад хваробы: “Мяне маці нарадзіла, сонейкам абгарадзіла”; “А я, раба божая (імя), іду, сонцам асвячуся, месяцам абгараджуся. Іду, раба божая (імя), нікога не баюся”; “...Як месяц гасподні нараджаецца, жаркім сонцам агараджаецца, аградзі яе, Бог, ад усякіх злучаяў худых”.

Памяць людзей захавала безліч загадак, у якіх з найвышэйшым мастацкім густам апаэтызавана галоўнае нябеснае свяціла, прычым пераважная іх большасць яшчэ раз дае падставы меркаваць, што яно было галоўным боствам, якому пакланяліся нашы продкі, якое ўшаноўвалі ў шматлікіх абрадах: "Кругленька, бяленька ўсяму свету міленька", "Маленька, залаценька ўсё поле асвеціць".

Такім чынам, вышэйшая школа ў сучасных умовах павінна быць накіравана на комплексную рэалізацыю патрэб асобы ў інтэлектуальным, культурным і духоўным развіцці, і значнае месца павінна быць адведзена даследаванню першавытокаў, таму што без глыбокага і ўсебаковага вывучэння фальклорнай спадчыны мы не зможам зразумець касмічнага светаўспрымання нашых продкаў, не зможам аднавіць сувязь часоў і тым самым страцім сябе ў глыбіні стагоддзяў, не пакінем нашчадкам цікавыя змястоўныя здабыткі беларускай нацыянальнай культуры. Толькі на такой аснове можна выхаваць спецыяліста, які адпавядае высокім патрабаванням часу.